

Bergschenhoek: verhalen uit het dorp

Pilotversie – 2020

Een lesproject over dorpsgeschiedenis, verhalen, herinneringen en ‘erfgoedplekken’.

Begrippen: herinneringen, verhalen, bewaren, archief, erfgoedplekken

Algemene informatie

- Doelgroep: groep 5
- Duur: 3 lessen, 2 van 40-50 minuten, 1 buitenles.
- Bijzonderheden: in les 2 gaan jullie het dorp in, mét een camera (het mobieltje van de leerkracht kan hiervoor dienst doen).

TIP

Je kunt met deze lessenserie goed aansluiten bij andere vakken/leergebieden.

- Het vak geschiedenis ligt voor de hand. In veel methodes wordt in groep 5 deze periode behandeld.
- Denk ook eens aan taal. Verhalen vertellen en herinneringen op schrift stellen staat centraal in dit project. Je kunt, als je wilt, boeken in de klas halen (zie les 1) en zo een link leggen met de plaatselijke bibliotheek en wat daar allemaal te vinden is.
- In de laatste les maken de leerlingen een aantal posters rond hun herinneringen en erfgoedplekken. Je kunt hen ook op een meer kunstzinnige, beeldende wijze hun herinneringen vorm laten geven.

Les 1: een verhaal van vroeger

- Tijdsduur: 40-50 minuten
- Kijken: 5-10 minuten
- Doen: 30 minuten
- Verwoorden: 5 minuten
- Begrippen: herinneringen, verhalen doorvertellen en vastleggen, archief
- Benodigdheden:
 - de afbeeldingen op de PowerPoint
 - het verhaal in deze handleiding

Tip:

De bron van het verhaal hieronder is het boek *Het Grote Kruinboek*, uitgegeven ter gelegenheid van 20 jaar Historische Vereniging 'den Berchsen hoek'. Het ligt in de bibliotheek en in dit boek kun je ook andere verhalen vinden en heel veel oude foto's. In de bibliotheek zijn nog meer boeken met foto's en verhalen van Bergschenhoek. Je kunt deze in de klas halen voor de leerlingen om in te bladeren en te kijken.

Kijken

Laat dia 1 en dia 2 zien: oude foto's van de Dorpsstraat. Praat er even over met de leerlingen. Hoe kun je zien dat dit een oude foto is? (de kleuren van de foto, de kleding van de mensen, paard en wagen en koets). Herkennen zij de Dorpsstraat hierin? Er is veel veranderd. En als wij geen foto's en verhalen zouden hebben, zouden we niet meer weten hoe het er vroeger uitzag.

Doen

Vertel dat je herinneringen van oude mensen uit Bergschenhoek gaat voorlezen.

(In het verhaal staat in **rood** af en toe een verduidelijking of een vraag of opmerking om het verhaal te verlevendigen of naar het nu te halen).

Introductie

In *Het Grote Kruinboek* zijn verhalen, oude foto's en interviews met bewoners van Bergschenhoek verzameld. Dit is gedaan door mensen van de historische vereniging in Bergschenhoek. Zij doen dit omdat ze het belangrijk vinden dat die verhalen bewaard blijven zodat wij ze nu en later kunnen lezen en weer doorvertellen.

Dingen die niet zo erg lang geleden zijn gebeurd, kunnen we vragen aan oude mensen die het hebben meegemaakt. Als dingen heel lang geleden zijn gebeurd, dan moeten we maar hopen dat ze zijn opgeschreven, zodat wij erover kunnen lezen. Belangrijke papieren en foto's worden bewaard in het archief. Een archief is een groot gebouw waarin alle belangrijke papieren en foto's en kaarten van een stad (of dorp of gemeente) worden bewaard. Op **dia 3** zie je een stukje van een archief van binnen. Alles zit in kartonnen dozen.

Corrie en Mien Verweij

In het jaar 1919 kwam Bart Willem Verweij met zijn vrouw en kinderen in Bergschenhoek wonen. **(1919: hoe lang geleden is dat?)** In de Dorpsstraat begon Bart een kruidenierswinkeltje. Daar verkocht hij van alles: garen, sokophouders, mouwophouders, shag om te roken, klompen, petroleum voor de lamp, en eten zoals koekjes, stroop, zout, rijst, vermicelli en zelfs bonbons. Er waren drie dochters: Corrie, Mien en Jo. Corrie en Mien vertellen over vroeger.

“We groeiden heel eenvoudig op. We waren gewone, hardwerkende mensen. We moesten veel helpen in het huishouden en als je groter werd, ging je naar een werkhuis.”

(ze bedoelen hier met ‘werkhuis’ waarschijnlijk: een huis waar je als meisje in dienst kwam om in de huishouding te helpen)

Door de week stonden de meisjes meestal om 5 uur op. (hoe laat staan jullie op?) De winkel ging namelijk heel vroeg open! De meisjes hielpen met inpakken en bestellingen klaarmaken. Wanneer ze twaalf jaar oud werden, mochten ze helpen met verkopen, “dan was je een grote meid.”

Om half 6 gingen ze naar de kerk. En na de kerk naar school. (ze hadden dus al heel wat gedaan voordat ze op school kwamen)

Op het schoolplein konden ze lekker spelen: tollen, touwtjespringen, diabolo, ballen, knikkeren, hinkelen en ‘hakmes, lepel, bril of schaar’ (een spel). Als ze uit school kwamen, moesten ze eerst breien, want iedereen had gebreide kousen. “’s Avonds stond je vaak buiten te praten als het mooi weer was,” vertellen ze. “De vrouwen hadden dan hun knot wol aan hun kleren vastgebonden en dan liepen ze zo te praten en te breien.”

Na het breien mochten ze even buiten spelen, maar na het eten moest er weer gewerkt worden. Schoonmaken of naaien en kleren repareren. Dan zaten ze gezellig bij elkaar, sokken te stoppen en kleren te naaien. (moeten jullie ’s avonds werken? En worden jullie kleren met de hand genaaid door je moeder of je grote zus?)

Vlak na de oorlog was het een armoedige tijd. Het land moest worden opgebouwd. De arbeiders, die hun boodschappen deden in de winkel, hadden weinig geld. Vaak kochten ze ‘op de pof’. Dat betekent dat ze hun spullen alvast meekregen zonder dat ze hoefden te betalen, of alleen maar een klein beetje; en dan betaalden ze elke week een beetje. Soms moesten de winkeliers het geld zelf gaan halen bij de klanten.

Uiteindelijk gingen Mien en Jo het huis uit. Corrie bleef thuis wonen. Toen overleed haar vader Bart. Corrie nam de winkel over, dat was in 1953. Ze moest daarvoor wel eerst een examen doen in Haarlem. Haar zwager Henk ging mee en die zei tegen de examencommissie: “Laat die meid toch slagen, ze zit al zo lang in die winkel.” Corrie slaagde en tot 1966 stond zij in haar winkel. Toen werd de Dorpsstraat vernieuwd en werd de winkel gesloopt.

Kijk samen naar dia 4. Het witte gebouw met de brommer tegen de gevel (een Solex) is de winkel. Als je goed kijkt, zie je achter in de straat een vrouw de stoep schoonmaken. Kijk nu nog eens naar dia 2. Het huis in het midden links, is de winkel (toen nog niet wit, en zonder schoorsteen). De kinderen zijn de drie dochters Corrie, Jo en Mien en de vrouw is hun moeder.

Terug naar dia 4: naast de winkel is het huis van Piet de Lor. Daar hebben de zussen nog een leuk (of raar) verhaal over:

Piet de Lor was lorrenboer. Een lorrenboer (of voddendoer, voddendoer) was iemand die oude kleren en textiel opkocht en weer doorverkocht. Daar werd papier of poetskatoen van gemaakt. Hij was de schrik van de buurt, omdat hij van die vreemde verhalen vertelde. Hij zei dat hij bijzondere krachten had. Mensen zagen soms vreemde lichtstralen uit zijn huis komen en de zussen hoorden hem ’s nachts wel eens ‘moord’ roepen. Ze hoorden ook wel eens voetstappen op

het platte dak van hun huis of gerammel aan de winkeldeur. Hij vertelde dat de huisbaas ratten door de brievenbus in zijn huis gooide. Er waren inderdaad ratten, ook bij de familie Verweij, maar dat was niet de schuld van de huisbaas. De zussen waren niet echt bang voor hem, maar raar vonden ze hem wel.

Verwoorden

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan aan de hand van oude foto's verschillen tussen toen en nu opnoemen
- De leerling kan vertellen dat gebeurtenissen die zijn vastgelegd in woord of beeld nog vele jaren later 'herinnerd' kunnen worden.

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe kon je zien dat de foto's van de Dorpsstraat oud waren?
- Waarom bewaren we verhalen en herinneringen (van oude mensen)?
 - Hier hebben we het niet expliciet over gehad. Laat de leerlingen zelf antwoorden bedenken: waarom is het belangrijk om herinneringen, geschiedenis te bewaren en door te geven? En vraag ook: vind jij dit zelf belangrijk? Waarom wel of niet? Deze vraag komt terug als afsluiting van alle drie de lessen.
- Waar worden belangrijke papieren en foto's van het dorp bewaard?

Ten slotte

Vraag de leerlingen na te denken over plekken in het dorp. Kennen zij plekken (huizen of andere gebouwen, een pleintje, een boom, een park, een bankje) waar zij een verhaal bij hebben? Het kan gaan om:

- een plek waar ze iets beleefd hebben
- waar ze altijd samenkomen of –kwamen
- waar ze graag spelen of speelden
- waar iets gebeurd is dat ze gehoord hebben
- waar ze zelf niet binnen (kunnen) komen (een bijzonder gebouw bijvoorbeeld) maar waar ze gedachten of fantasieën bij hebben
- een verhaal van zichzelf of een verhaal dat ze gehoord hebben van een ouder, opa, oma, buurman of –vrouw.

Geef hen dit als huiswerk mee om erover na te denken of eventueel aan een ouder of ander ouder persoon te vragen. In de volgende twee lessen hebben jullie deze plekken nodig dus besteed hier echt even aandacht aan.

Let op: die verhalen hoeven beslist niet waar (gebeurd) te zijn. Het gaat om verhalen, eventueel fantasieën, niet om feiten (hoewel feiten niet verboden zijn).

Les 2: nieuwe verhalen in ons dorp

- Tijdsduur: afhankelijk van hoe je het aanpakt – eventueel splits je deze les in 2 delen: deel 1 inventariseren, deel 2 eropuit
- Inventariseren: 20 minuten
- Doen: afhankelijk van de afstanden tot de plekken
- Verwoorden: 5 minuten
- Begrippen: herinneringen, erfgoedplekken
- Benodigdheden: een print van de foto('s) van de Dorpsstraat

Inventariseren

- Haal terug wat er de vorige les is gedaan. Je hebt herinneringen verteld van oude dorpsbewoners en foto's van het dorp laten zien die daarbij horen.
- Vervolg met de eigen plekken. Hebben de leerlingen nagedacht over eigen plekken waar ze een verhaal bij hebben of kennen (en/of hebben ze verhalen gehoord van ouders, opa/oma/ouder buurmens)?
- Inventariseer de plekken en maak samen met de leerlingen een top 3. Het is het beste als de top 3 bestaat uit plekken waar meerdere leerlingen verhalen, fantasieën of herinneringen bij hebben.

NB: zijn er leerlingen die helemaal geen verhaal en geen plek hebben? Zij kunnen in les 3 aan de slag met het verhaal van Corrie en Mien Verweij – zie les 3 'alternatieve opdracht'.

- Bepaal daarna de beste route om vanuit school naar de 3 plekken te gaan en naar de Dorpsstraat op de plek van een van de foto's.

Doen

Nadat je de beste route hebt bepaald, ga je met de leerlingen langs de plekken die zij hebben uitgekozen. In willekeurige volgorde:

- Ga naar de Dorpsstraat. Neem de foto van de Dorpsstraat mee (print). Bekijk met de leerlingen het enorme verschil met vroeger. Is er nog iets te zien dat op de oude Dorpsstraat lijkt? Vergelijk oud met nieuw. Laat de leerlingen de plek echt in zich opnemen. Wat is leuker of beter of mooier? De oude of de nieuwe situatie? Maak foto's van de situatie zoals die nu is.
- Bezoek de plekken van de leerlingen. De leerlingen die hier verhalen bij hebben of kennen, vertellen die ter plaatse. Misschien dat andere leerlingen hierdoor op ideeën komen en zich ook dingen herinneren, nieuwe verhalen of aanvullingen hebben. Als alles is verteld, maak je foto's van de plek, eventueel met de leerlingen die er een verhaal bij hadden.

Tip: je kunt enkele leerlingen aantekeningen laten maken van hoofdpunten uit de verhalen.

Terug op school

Verwoorden

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan een verband leggen tussen plekken en verhalen of herinneringen

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe vond je het om de oude met de nieuwe Dorpsstraat te vergelijken?
- Is het voor jou anders nu je het verhaal hebt gehoord en de oude foto's gezien? Hoe komt dat?
- Welke plek van de andere (jullie eigen) plekken vond je het leukst? Waarom?

Les 3: wij bewaren onze verhalen

- Tijdsduur: 40 minuten
- Kijken: 5 minuten
- Doen: 30 minuten
- Verwoorden: 5 minuten
- Begrippen: erfgoedplekken, verhalen doorgeven en vastleggen
- Benodigheden:
 - de foto's van de plekken van de leerlingen
 - materiaal om posters te maken
- Voorbereiding voor de leerkracht: zorg dat je de foto's van de plekken op het digibord kunt laten zien en zorg dat je er prints van hebt gemaakt.

Kijken

Kijk samen met de leerlingen naar de foto's op het digibord en haal even terug wat jullie de vorige les gedaan hebben.

Verdeel daarna de leerlingen in groepjes die zich aan een van de plekken willen verbinden. Geef ieder groepje de print(s) van de foto's van hun plek (gebouw, boom, bankje...).

Doen

De groepjes maken een poster van hun plek. Ze plakken de foto('s) van de plek op de poster. Leerlingen schrijven verhalen en herinneringen aan de plek op losse blaadjes. Die plakken ze op de poster.

Je kunt alle groepjes aan 3 posters laten werken (met later dingen opplakken kan dat wel) maar je kunt ook meerdere posters van dezelfde plekken laten maken.

Alternatieve opdracht

Je kunt eventueel een groepje de opdracht geven om een poster te maken voor Corrie en Mien Verweij, met oude en nieuwe foto's van de Dorpsstraat en een samenvatting van het verhaal van les 1 waar je een print van maakt. Misschien zijn er leerlingen die helemaal niets kunnen bedenken van eigen verhalen voor wie dit een leuk alternatief is. Zij kunnen erbij schrijven wat ze van dit verhaal vinden en hoe ze de Dorpsstraat oud/nieuw ervaren hebben. De poster van Corrie en Mien kan bij die van de anderen gehangen worden.

Hang de posters op en loop erlangs met de leerlingen. Bespreek de posters. Zijn de plekken die in de vorige les zijn bedacht en bezocht, bijzonderder nu we al die verhalen aan elkaar hebben verteld en ze hebben opgeschreven?

Aan het einde van de schooldag kunnen de leerlingen hun ouders en/of opa's en oma's de 'nieuwe erfgoedplekken' presenteren. Misschien komen er dan nog wel meer herinneringen los van de oudere mensen. Zo zie je dan dat herinneringen weer andere herinneringen oproepen en dat je al pratend en delend samen het erfgoed 'maakt'.

Verwoorden

Verwoord-leerdoelen:

- De leerling kan een verband leggen tussen plekken en verhalen of herinneringen
- De leerling kan het verband leggen tussen verhalen vastleggen en deze doorgeven

Reflectie

- Wat hebben we gedaan?
- Hoe vond je het om de verhalen op te schrijven en te presenteren?
- Vind je het belangrijk dat jullie verhalen bewaard worden? Waarom wel of niet?
- Hoe zou je het vinden als kinderen over 100 jaar jullie verhalen lezen?

Haal ten slotte terug wat je na de eerste les hebt gevraagd: waarom bewaren we verhalen en herinneringen (van oude mensen)?

- Waarom is het belangrijk om herinneringen, geschiedenis te bewaren en door te geven?
- Vind jij dit zelf belangrijk?
- Waarom wel of niet?

De leerlingen hebben hier toen eigen antwoorden bij gegeven. Vraag, ter afsluiting van dit project, of iemand hier nu een ander of uitgebreider antwoord op zou kunnen geven. Zo ja: waardoor is jouw mening veranderd?